

ВИЩА ШКОЛА

УДК 378.1

DOI <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2023.89.14>**Ю. М. Атаманчук**доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освіти та управління навчальним закладом
Класичного приватного університету

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ОСВІТНІХ УСТАНОВ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ В ПЕРІОД ВІЙНИ В УКРАЇНІ З РОСІЄЮ

У статті здійснено аналіз і узагальнення теоретико-методологічних основ у професійній підготовці майбутніх керівників освітніх установ. Виклики суспільства нині впливають на неперервну професійну підготовку майбутніх управлінців у сфері освіти, пов'язані з глобалізацією економіки, трансформаційними процесами, зростанням ролі соціальної відповідальності бізнесу і які будуть володіти сучасними знаннями й уміннями, навичками та компетентностями. Соціальне замовлення є основоположним чинником у професійній підготовці майбутніх управлінців у сфері освіти, у системі неперервної освіти. На сучасному етапі суспільного розвитку назріла гостра необхідність підвищення соціального статусу членів суспільства, а, отже, ролі і значення неперервної освіти, що сприяє усвідомленій участі особистості-фахівця у економічних, культурних та соціальних процесах. Реформування вітчизняної системи управлінської освіти неможливе без врахування світового досвіду. Вивчення даного досвіду має значний вплив на перебудову професійної підготовки майбутніх управлінців сфери освіти в Україні. Тому комплексне та всебічне осмислення професійної підготовки майбутніх фахівців в Україні спонукає не лише до аналізу змісту, форм, методів, а й фіксуванню нових викликів, насамперед, до всебічного висвітлення якості професійної підготовки та забезпечення якості вищої освіти. На основі аналізу зарубіжного досвіду констатовано, що розвиток професійної підготовки майбутніх управлінців у сфері освіти здійснюється з урахуванням соціального, економічного і культурного минулого, а трансфер концепцій розвитку вищої освіти має розвиватися у контексті загальносвітових тенденцій. Акцент направлено на необхідність врахування глобалізаційних та інтеграційних процесів які відбуваються зараз в Україні у період війни з росією, адже у природі людини закладено величезний потенціал, прагнення самовиховання і саморозвитку, які тимчасово з певних причин є прихованими часто від неї самої, і які потрібно знайти, пробудити, розкрити.

Ключові слова: неперервна освіта, професійна підготовка, майбутні керівники освітніх установ, теоретичні і практичні основи, мотивація.

Постановка проблеми. Удосконалення професійної підготовки майбутніх керівників освітніх установ у системі неперервної освіти детермінує дослідження процесів, що відбуваються в сучасному кризовому соціально-економічному середовищі під час війни з росією. Фактична відсутність досліджень науковців щодо шляхів вдосконалення професійної підготовки майбутніх керівників освітніх установ під час війни сприяє актуальності даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичною базою дослідження професійної підготовки майбутніх керівників освітніх установ виступили теорії і концепції з філософії освіти В. Андрущенко, В. Кремень, В. Огнев'юк та ін.; теоретико-методологічних засад неперервної професійної підготовки фахівців С. Гончаренко,

Н. Ничкало, С. Сисоєва та ін; фундаментальні дослідження неперервної освіти представлено у наукових розвідках І. Зязюна, Т. Десятова, А. Кузьмінського, Л. Лук'янової, Н. Ничкало, Л. Сігаєвої, М. Солдатенка та ін. Питання інформаційного забезпечення управління освітніми навчальними закладами знайшли відображення у працях Ю. Атаманчука, В. Бондаря, Г. Єльнікової, Ю. Конаржевського, В. Маслова, В. Пікельної, Т. Шамової та інших.

Водночас, у цих дослідженнях не досліджено і відповідно відсутні особливості професійної підготовки майбутніх керівників освітніх установ під час війни.

Мета дослідження полягає в необхідності забезпечення ефективної професійної підготовки майбутніх управлінців закладами освіти в період війни з росією на території України.

Виклад основного матеріалу. Професійну підготовку майбутніх керівників освітніх установ у системі неперервної освіти розглядаємо як складне явище, що залежить від багатьох чинників, серед яких виокремлюємо: державну політику у сфері вищої освіти, яку реалізує ВПУ, КМУ, МОН України; регіональну політику, яка проявляється у співпраці закладу вищої освіти (ЗВО) та обласних, районних державних адміністрацій, місцевих рад, об'єднаних територіальних громад, підприємств, організацій та установ, роботодавців та стейкхолдерів щодо врахування відповідних аспектів з підготовки відповідних фахівців; зміст міжнародних та вітчизняних нормативно-правових документів, що визначають організаційні засади освітнього процесу та галузеву структуру професійної підготовки зазначених фахівців у системі неперервної освіти; змістове наповнення освітніх програм підготовки майбутніх керівників освітніх установ; рівень методичного забезпечення освітнього процесу та якість надання освітніх послуг з професійної підготовки майбутніх керівників освітніх установ у системі неперервної освіти.

З 24 лютого 2022 року найбільших змін зазнала вся система освіти України. Станом на 15.08.2022 року в Україні повністю знищено 261 і частково знищено 2061 заклад освіти [1].

Нині осмислення та переосмислення економічних трансформаційних перетворень спонукає науковців до інноваційних змін теорії та методики професійної підготовки майбутніх керівників освітніх установ.

Розвиток понятійно-категоріального апарату сучасної педагогіки віддзеркалює проблеми вищої освіти та уможлиблює усвідомлення змін та сутнісних тенденцій її розвитку.

Входження України до європейського простору вищої освіти, упровадження нових технологій професійної підготовки зумовлюють необхідність перегляду сутності та тлумачення понятійного апарату педагогіки. Підтримуючи думку сучасних дослідників стосовно того, що розвиток, систематизація та вдосконалення поняттєво-категорійної основи науки є одним із невід'ємних складників її розвитку, адже у наукових терміноодинацях, поняттях та категоріях максимально відображено тенденції, властивості, ознаки, зв'язки та відносини [2, с. 66].

Сучасний погляд на розвиток професійної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів запропоновано Н. Ничкало. У монографічній праці розглянуто проблеми професійної освіти у державній освітній політиці, спрямованій на формування людського капіталу; досліджено глобальні проблеми сучасності, що охоплюють узагальнену характеристику найважливіших напрямів розвитку суспільства, його майбутнього; відповідно до виокремлених проблем визначено

стратегічні завдання та основні напрями реформування професійної освіти, підготовки педагогів нової генерації [3].

Таким чином, професійна підготовка – педагогічний процес формування готовності до майбутньої ефективної професійної діяльності, професійного розвитку та професійної самореалізації.

Нині, коли в Україні йде війна, відбувся процес переходу до фактично дистанційної форми навчання з елементами очності. Даний перехід актуалізував проблему визнання результатів, отриманих майбутніми керівниками закладів освіти (в т.ч. і фахівцями інших спеціальностей), спонукає ЗВО до створення умов неперервної професійної підготовки. Сучасні (воєнні) соціально-економічні виклики інформаційного суспільства і техніко-технологічні інновації сприяють трансформаційним перетворенням та розвитку інформаційно-цифрового освітнього простору (за умови наявності електричного струму в мережі і роботи мобільного оператора), детермінуючи освітні реформи.

Розвиток економічного потенціалу України (як під час війни, так і після нашої перемоги) безпосередньо залежить від якості професійної підготовки фахівців. Попри значну кількість знищених ЗВО, які здійснювали підготовку фахівців з різних спеціальностей, проблема дефіциту висококваліфікованих фахівців (в т.ч. управлінців) нині постає особливо гостро.

Підтвердженням цього є те, що КМУ доручив Міністерству економіки з урахуванням пропозицій Міністерства освіти і науки України та Міністерства охорони здоров'я під час формування державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2024 році передбачити збільшення обсягів державного замовлення на підготовку фахівців за спеціальностями 222 «Медицина», 225 «Медицина психологія», 227 «Терапія та реабілітація» і 231 «Соціальна робота» [4].

Для дослідження теорії та практики професійної підготовки майбутніх керівників освітніх установ у системі неперервної освіти визначальним є виокремлення його теоретико-методологічної бази, на основі якої виконується цілісний та системний аналіз досліджуваної проблеми. На важливості дотримання методологічних основ функціонування педагогіки наголошує Г. Васянович: «... педагогіка як наука, що має безпосередній вплив на формування особистості, її розвиток і саморозвиток, вимагає чіткого і послідовного визначення і дотримання методологічних основ її функціонування...» [5].

У сучасних дослідженнях кола проблем професійної підготовки фахівців у ЗВО [6, с. 203–2018], акцентовано на переході до студентоцентрованого навчання, що супроводжується посиленням

участі студентів у формуванні індивідуального плану навчання, запровадженню вільного вибору навчальних дисциплін здобувачами вищої освіти, спрямування освітнього процесу на задоволення інтересів особистості.

Відповідно до принципу неперервності професійної освіти та самоосвіти фахівця – керівника закладу освіти, заснований на традиціях вітчизняної філософської, педагогічної, управлінської у яких ідея самовдосконалення особистості є основою її становлення й життєдіяльності. Нині ця ідея виступає основою концепції освіти ЮНЕСКО – освіта впродовж життя [7].

Обґрунтовуючи доцільність неперервної освіти впродовж життя, Л. Лук'янова наголошує на тому, що сучасний тип економічного розвитку, поширений в інформаційному суспільстві, спонукає роботу впродовж життя змінювати соціально-професійний статус та постійно підвищувати професійну кваліфікацію. Тобто, знання, мотивація постійної освіти стають визначальною умовою цивілізаційного розвитку, запорукою конкурентоспроможності особистості у будь-якій професійно-життєвій сфері [8, с. 187–188].

Висновки і пропозиції. Парадигма неперервної освіти спонукає до того, що навчання, освіта, набуття нових компетентностей мають стати невід'ємним складником життя людини, незалежно від її віку. Потреба підтримання власної конкурентоспроможності, спонукає членів соціуму до оновлення та доповнення професійних знань та умінь, використання можливостей набуття нових компетентностей, насамперед, так званих «м'яких навичок», отримання додаткових кваліфікацій чи зміни сфери працевлаштування.

Соціум формує запити на оновлення багатьох сфер життєдіяльності.

Іншими словами, сучасний фахівець – управлінець впродовж професійного життя вмотивований учитися і вдосконалюватися, щоб бути конкурентоспроможним і затребуваним на ринку праці, щоб бути потрібним і корисним як професіонал і особистість.

Війна в Україні з росією стала поштовхом до переосмислення економічних трансформаційних перетворень і спонукала науковців до дослідження інноваційних змін теорії та методики про-

фесійної підготовки майбутніх керівників закладів освіти в умовах війни та кризи.

Головним результатом професійної підготовки майбутніх управлінців повинна стати особистість, мотивована до неперервної самоосвіти та професійного саморозвитку і здатна до ефективної самореалізації в змінюваному професійному середовищі.

Список використаної літератури:

1. Шкарлет Сергій. доповідь міністра МОН України на Міжнародній серпневій педагогічній науково-практичній конференції «Освіта, освітяни – незламні у війні» від 18.08.2022 року, URL: <https://www.youtube.com/watch?v=AD373hZicxc>
2. Кірдан О.Л. Управління вищими навчальними закладами України (XIX – початок XX століття): теорія і практика: моног. Умань : ФОП Жовтий О.О., 2015. 453 с.
3. Ничкало Н.Г. Розвиток професійної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів : моног. К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2014. 125 с.
4. Постанова КМУ № 708 від 11.07.2023 року «Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2023 році» https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/89557/
5. Васянович Г. Методологічні контексти педагогічної науки на сучасному етапі її розвитку. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 3. С. 9–30.
6. Martynchuk O.V. Student-centred approach of training in inclusive education for children with special educational needs. *Actual problems of the correctional education*. 2015. Issue 5. P. 203–2018.
7. UNESCO. Records of the General Conference. Fifteenth Session. Paris. 1968. Paris : UNESCO, 1972. 322 p.
8. Лук'янова Л.Б. Неперервна освіта впродовж життя: історичний огляд, сучасні реалії. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. 2015. № 2(15). С. 187–192.

Atamanchuk Y.M. Theoretical and methodological basis of professional training of future heads of educational institutions in the system of continuous education during the war in Ukraine with russia

The article analyzes and summarizes the theoretical and methodological foundations in the professional training of future heads of educational institutions. The challenges of society today affect the continuous professional training of future managers in the field of education, related to the globalization of the economy, transformational processes, the growing role of social responsibility of business and who will possess modern knowledge and skills, skills and competencies. Social order is a fundamental factor in the professional training of future managers in the field of education, in the system of continuous education. At the current stage of social development, there is an urgent need to raise the social status of members of society, and, therefore, the role and importance of continuous education, which contributes to the conscious participation of an individual-specialist in economic, cultural and social processes. Reforming the domestic system of management education is impossible without taking into account world experience. The study of this experience has a

significant impact on the restructuring of the professional training of future managers in the field of education in Ukraine. Therefore, a comprehensive and comprehensive understanding of the professional training of future specialists in Ukraine encourages not only the analysis of content, forms, methods, but also the fixation of new challenges, first of all, comprehensive coverage of the quality of professional training and quality assurance of higher education. Based on the analysis of foreign experience, it was established that the development of professional training of future managers in the field of education is carried out taking into account the social, economic and cultural past, and the transfer of concepts of the development of higher education should develop in the context of global trends. The emphasis is on the need to take into account the globalization and integration processes currently taking place in Ukraine during the war with russia, because in the nature of a person there is a huge potential, a desire for self-education and self-development, which are temporarily, for certain reasons, often hidden from herself, and which need to be found, to awaken, to reveal.

Key words: *continuous education, professional training, future heads of educational institutions, theoretical and practical foundations, motivation.*